

Joanna Mikosz

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet Łódzki

e-mail: joanna.mikosz@uni.lodz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-8864-617X>

[Natalia Kowalska-Elkader jako badaczka *feature* radiowego oraz jego odmian gatunkowych

DOI: <http://doi.org/10.18778/0860-7435.34.06>

Abstrakt: Artykuł prezentuje publikację Natalii Kowalskiej-Elkader pt. *Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe*, która ukazała się w 2019 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka podjęła w książce próbę zdefiniowania gatunku uwzględniając odmienny charakter audycji radiowych oraz rozbieżność definicyjną gatunku *feature*. Ponadto w artykule wskazano osiągnięcia naukowe Natalii Kowalskiej-Elkader oraz jej dokonania w obszarze badań radioznawczych.

Słowa kluczowe: *feature* radiowy, audycja radiowa, gatunki radiowe

Książka Natalii Kowalskiej-Elkader pt. *Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe* ukazała się w 2019 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego. Recenzentem publikacji, która liczy 151 stron, był prof. dr hab. Jan Tomkowski. Książka została przygotowana na podstawie pracy doktorskiej i niewątpliwie ma charakter pionierski, ponieważ powstało niewiele opracowań akademickich, które omawiałyby powyższy gatunek. Jak podkreśla autorka: „*Feature* – od momentu wysłuchania pierwszej realizacji tego gatunku – stał się dla mnie formą fascynującą, bogatą i nieco tajemniczą” (Kowalska, 2019, s. 9).

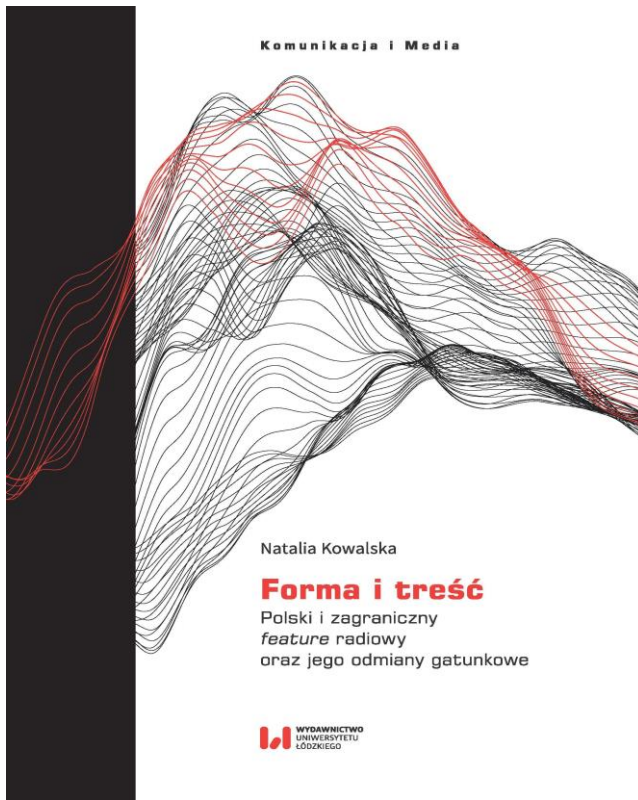
W książce znajduje się indeks audycji szerzej omawianych w kolejności występowania (Kowalska, 2019, s. 147) oraz indeks wszystkich omawianych audycji (Kowalska, 2019, s. 149-151). Zawarta bibliografia wskazuje, że w trakcie badań wykorzystano osiemdziesiąt pięć opracowań naukowych będących przedmiotem analizy i osiem źródeł internetowych.

Feature ma długą historię i liczne realizacje, zarówno w Polsce, jak i za granicą. Dlatego też badaczka postanowiła w całości poświęcić swoją pracę tej wciąż badawczo nieuporządkowanej formie. Gatunek, ten choć realizowany przez polskich twórców niezbyt często określany jest mianem *feature*, bywa mylony z reportażem radiowym, słuchowiskiem czy faktomontażem (Kowalska, 2019, s. 9). Jak podkreśla Natalia Kowalska-Elkader: „Relacja formy i treści, chociaż obecna w każdym przekazie artystycznym czy medialnym, zasługuje na szczególną uwagę, bowiem – jak wynika już z pionierskich opracowań gatunku – forma i treść w *feature* są sobie równe, powinny być zatem analizowane i interpretowane jako jedność” (Kowalska, 2019, s. 9).

Features to audycje radiowe, które łączą w sobie cechy reportażu, słuchowiska, eksperymentu i innych form audialnych. To gatunek bardzo zróżnicowany wewnątrz.

Autorka starała się zaprezentować go możliwie z najszerzej perspektywy biorąc jako przedmiot analizy miejsce i czas jego powstania, stronę formalną i tematyczną. Badaczka traktuje *feature* jako wypowiedź dziennikarską oraz dzieło sztuki audialnej. Natalia Kowalska-Elkader w swojej pracy oparła się na metodologii opisanej przez Marię Wojtak, która wyróżniła cztery aspekty wzorca gatunkowego: aspekt strukturalny, aspekt pragmatyczny, aspekt poznawczy i aspekt stylistyczny (Wojtak, 2004, s. 16).

Ryc. 1. Okładka książki *Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe*

Źródło: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2019/12/Kowalska-Forma-i-tresc-258x370.jpg>

Natalia Kowalska–Elkader jest adiunktem od 2020, a w Katedrze Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego pracuje od 2019 roku. Zajmuje się geneologią radiową, ze szczególnym uwzględnieniem artystycznych i eksperymentalnych form radiowych. Interesuje się formami synkretycznymi, gatunkami pogranicznymi, łączącymi elementy dokumentalne i fikcyjne, a także realizacjami sztuki dźwiękowej. Jest członkinią sekcji Radio and Sound w ECREA, Polskiego Towarzystwa Badań nad Filmem i Mediami oraz Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej. Założyła w 2016 roku Radioznawcze Koło Naukowe, którego członkowie skupieni są na działaniach naukowych i popularyzatorskich, od czterech lat organizują konferencje naukowe z cyklu „Słowo, dźwięk, cisza. Sztuka audialna i radiowa”. Pierwsze kroki w realizacji projektów badawczych stawiała w ramach wydziałowych projektów dla młodych naukowców, które pozwoliły jej uczestniczyć w największych

radioznawczych konferencjach: International Feature Conference w Wiedniu, Third Coast International Audio Festival w Chicago czy konferencja sekcji radiowej ECREA w Sienie. Konsultacje badawcze i zebrane materiały podczas wyjazdów pozwoliły Natalii Kowalskiej-Elkader na osadzenie badań w międzynarodowym kontekście. Badania nad eksperymentalnymi narracjami radia artystycznego prowadzi dzięki przyznaniu przez Uniwersytet Łódzki Grantowi dla Młodych Badaczy, będącemu elementem wewnętrznych konkursów „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza UŁ¹”, realizowanego przez uczelnię od 2020 roku². W 2021 roku jej projekt *Słowo i dokument w sztuce dźwiękowej* otrzymał finansowanie w ramach projektu NCN Miniatura 5.

Wśród publikacji Natalii Kowalskiej-Elkader znalazły się monografie: *Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego* (2020) i *Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe* (2019) oraz artykuły naukowe, m.in. *Słuchowisko eksperymentalne w świetle realizacji Studia Teatralnych Form Eksperymentalnych i projektów Nowe Słuchowiska* (2020), *Poza treścią. O formie w sztuce dźwiękowej* (2021) oraz *Reportaż artystyczny, słuchowisko eksperymentalne i eksperyment radiowy analizowane metodą krytyczną* [w:] *Metody badania komunikacji i mediów* (2021).

Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym noszącym tytuł *Feature – perspektywa genologiczna* Autorka zawarła rozważania nt. *feature* jako gatunku w perspektywie pozostałych radiowych form artystycznych i ich wzajemnej relacji. Przedstawiono tu stan badań w oparciu o opracowania polskie i zagraniczne oraz wskazano różnice w między pojęciami *feature*, reportaż, reportaż artystyczny w ujęciu rodzimych i zachodnich badaczy. Natalia Kowalska-Elkader podjęła się też próby zdefiniowania gatunku uwzględniając odmienny charakter tych audycji oraz rozbieżność definicyjną gatunku *feature*. Analizą objęte zostały reportaże doświadczonych oraz początkujących autorów tworzących reportaże

¹ W ramach programu grantowego Uniwersytet Łódzki przyznaje granty dla młodych i doświadczonych badaczy oraz granty aparaturowe.

² Kierownik grantu *Eksperymentalne narracje radia artystycznego*, Granty dla młodych badaczy Uniwersytet Łódzki Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza, 2021–23; *Ars acustica* i europejskie audycje eksperymentalno-artystyczne w ujęciu genologicznym: forma, estetyka, środki wyrazu, Fundusz rozwoju naukowego Wydziału Filologicznego, 2020–21; *Eksperyment audialny w perspektywie genologicznej*. Fundusz rozwoju naukowego Wydziału Filologicznego, 2019–21; *Radiowy reportaż artystyczny: konstrukcja dokumentalno-artystyczna i narracja w dziełach polskich i zagranicznych*. Dotacja celowa na prowadzenie w roku 2017 badań naukowych służących rozwojowi młodych naukowców, 2017; *Feature radiowy: geneza gatunku oraz jego transformacje na przykładach dzieł autorstwa polskich i zagranicznych twórców radiowych*. Dotacja celowa na prowadzenie w roku 2016 badań naukowych służących rozwojowi młodych naukowców, Wydział Filologiczny UŁ, 2016.

artystyczne oraz klasyczne. Badaczka wyodrębniła trzy główne wyróżniki: narratora, aktora i strukturę dzieła oraz wyszczególniła odmiany gatunkowe ze względu na rodzaj zastosowanej kreacji. Tę część publikacji zamykają rozważania nt. bohatera i autora w gatunku „*feature*”. Podkreślono tu także, że ze względu na stylistyczną, strukturalną i tematyczną dowolność *feature* może opierać się na bohaterze wykreowanym aktorsko, zrównanym z autorem dzieła, lub, że można celowo zrezygnować z konstrukcji głównej postaci.

Drugi rozdział nosi tytuł *Rys historyczny: pierwsze „Feature”*. Zaprezentowano tu historyczne audycje (przedstawiono je od strony genologicznej, ustalono ich ramy i elementy składowe) oraz aktualny stan badań nt. tego gatunku. Omówiono tu audycje nadawane w stacji radiowej BBC i opisano początki audycji *feature* w Niemczech. Przedmiotem rozważań stały się również artystyczne reportaże radiowe w Polsce powstałe w latach 50. i 60. XX wieku. Wśród ich autorów znaleźli się m.in. Marian Bekajło, Bronisław Wiernik, Witold Zadrowski, Joanna Zadrowska, Jerzy Janicki i Andrzej Mularczyk. Należy dodać, że znaczna część audycji, które zostały wskazane przez autorkę publikacji nigdy nie zostały poddane naukowej refleksji w pracach radioznawczych.

Kolejny rozdział *Narrator w „feature”* stanowi analizę audycji, w których istotną rolę nie tylko informacyjną, ale również artystyczną, odgrywa narrator. Najważniejsza dla Natalii Kowalskiej-Elkader była estetyczna funkcja narracji odautorskiej, która stanowiła drogę do osiągnięcia artystycznego zamysłu twórcy. Kategorię tę określono mianem *feature* narracji autorskiej. Podkreślono tu, że w narratora wcielić się może również bohater, tworząc tym samym *feature* narracji bezpośredniej, lub role te – bohatera i autora – mogą zostać zrównane w dziełach bohatera-autora. W opisie funkcji i rodzajów narratora w *feature* wykorzystano teorię Gararda Genetta pozwalającą na kompleksowe przedstawienie funkcji pełnionych przez narratora oraz całościową analizę wyszczególnionych przez Badaczkę odmian gatunkowych.

Czwarty rozdział stanowi analizę dzieł, w których pojawia się aktor. Może on odgrywać jednego z bohaterów w *feature* aktorskim lub stanowić element będący zapożyczeniem z dzieł słuchowiskowych. Tę kategorię nazwano *feature* z elementami słuchowiska. Podkreślono tu, że *feature* aktorski jest często wybieraną przez autorów formą, szczególnie gdy decydują się na opowieść o bohaterach, którzy sami nie mogą się w audycji wypowiedzieć.

Ostatni rozdział prezentuje kategorie wyróżnione ze względu na strukturę audycji, która rozumiana jest tu jako układ elementów w audycji lub czynnik ponaddzwiękowy, wpływający na przynależność gatunkową programu. *Feature* może zostać zainscenizowany na dwa sposoby: autor kreuje sytuację, która nie wydarzyłaby się bez jego udziału, lub w całości opiera audycję na wcześniej istniejącym tekście. Zawarto tu też rozważania nt. *feature* eksperymentalnego,

czyli hybrydy gatunkowej łączącej wiele różnych metod przekazu. Analizowaną kategorią stał się też *feature* mozaikowy, który łączy w sobie różne elementy kreacji będących wyróżnikiem poszczególnych kategorii. Ich udział nie jest jednak znaczny i nie zaburza klasycznego charakteru dzieła, by mógłby być traktowany jako *feature* eksperymentalny.

Struktura recenzowanej książki jest przemyślana i klarowna. Cel pracy, czyli opracowanie genologiczne *feature*, został osiągnięty. Natalia Kowalska-Elkader przywołała kilkadziesiąt audycji, które zostały zakwalifikowane do gatunku *feature*. Autorka uwzględniła stan badań, różnice w rozumieniu gatunku oraz, co stanowi największy atut pracy, zaproponowała klasyfikacje odmian gatunkowych.

Nie wszystkie audycje zostały jednak potraktowane jednolicie, część z nich poddano dogłębnej analizie, inne zostały zanalizowane mniej obszernie lub potraktowane były na zasadzie wzmianki. Nie było to oczywiście działanie przypadkowe. Autorka wyraźnie określiła ograniczenia badawcze, jakie związane są z przeprowadzonym przez Nią procesem badawczym w zakresie wnioskowania, określiła także kierunki dalszych badań w tej tematyce. Natalia Kowalska-Elkader żywi bowiem nadzieję, że książka ta znajdzie kontynuację w dalszych badaniach nad *feature* w polskich i zagranicznych rozgłośniach radiowych.

Publikacja stanowi dowód bieżącej orientacji autorki w projektowaniu i przeprowadzaniu badań jakościowych, analizie danych i konstruowaniu wniosków. Co więcej, podjęty temat stanowi istotny wkład do badań radioznawczych.

Z kart recenzowanej tu rozprawy oraz dorobku naukowego wylania się obraz dr Natalii Kowalskiej-Elkader jako dociekliwej badaczki o wysoce sprecyzowanych zainteresowaniach naukowych konsekwentnie dobierającej spójne tematycznie i chronologicznie wątki badawcze. Zwarta narracja faktograficzna, zwięzły, prosty i oszczędny styl to elementy, które w połączeniu z niezachwianą dyscypliną wywodu naukowego oraz umiejętnością wnikliwej analizy materiału faktograficznego świadczą nie tylko o solidnej kwerendzie, która poprzedziła pisanie książki, ale są też dowodem rzetelnego warsztatu badawczego.

Bibliografia

- Kowalska, Natalia (2019). *Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe*. Łódź. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kowalska-Elkader, Natalia (2020). *Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego*. Łódź. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kowalska-Elkader, Natalia (2020). Słuchowisko eksperymentalne w świetle realizacji Studia Teatralnych Form Eksperymentalnych i projektów Nowe Słuchowiska. *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, 63(4), 89–104.

- Kowalska-Elkader, Natalia (2021). Poza treścią. O formie w sztuce dźwiękowej. W: Bachura-Wojtasik J., Kowalska-Elkader N. (red.), *Słowo, głos, cisza. Radio i sztuka audialna*. Łódź. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kowalska-Elkader, Natalia (2021). Reportaż artystyczny, sluchowisko eksperymentalne i eksperyment radiowy analizowane metodą krytyczną. W: Barańska-Szmitko A. (red.), *Metody badania komunikacji i mediów*. Łódź. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wojtak, Maria (2004). *Gatunki prasowe*. Lublin. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Natalia Kowalska-Elkader as a researcher of radio feature and its genre varieties

ABSTRACT: The article presents the publication of Natalia Kowalska-Elkader entitled *Form and content. Polish and foreign radio feature and its genre varieties*, which was released in 2019 by the Publishing House of the University of Lodz. In the book, the author made an attempt to define the genre, taking into account the different nature of the broadcast and the divergence in defining the feature genre. In addition, the article indicates the scientific achievements of Natalia Kowalska-Elkader and her achievements in the field of radio research.

KEYWORDS: radio feature, radio broadcast, radio genres